

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.43(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.3.18>

Ярослав Григорович Лизогуб,

*кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра кримінального права і кримінології (доцент);*

 <https://orcid.org/0000-0001-9824-0798>,

e-mail: y_h_lyzohub@yahoo.com

**ВИДИ ПОКАРАНЬ У САНКЦІЇ Ч. 1 СТ. 296 ЧИННОГО
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: НЕПРИХОВАНІ ХИБИ
З ПРИХОВАНИМ ЗМІСТОМ**

Розглянуто проблему некоректного законодавчого визначення видів покарань у санкції ч. 1 ст. 296 Кримінального кодексу України, якою встановлено кримінальну відповідальність за хуліганство, з погляду деяких конститутивних приписів Загальної частини зазначеного нормативно-правового акта. Акцентовано увагу на недотриманні вітчизняним правотворчим органом принципу системності формулювання окремих положень чинного Кримінального кодексу. Продемонстровано конкретні порушення логіко-юридичного характеру, наявність яких фактично унеможливує коректне застосування ч. 1 ст. 296 КК України. Запропоновано можливі шляхи подолання наявної проблеми, серед іншого з урахуванням відповідного досвіду деяких країн Європи.

Ключові слова: хуліганство, види покарань, хиби кримінального закону, проблеми застосування кримінального закону, принцип системності.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Протягом уже майже двадцяти останніх років в Україні діє умовно новий Кримінальний кодекс, ухвалення якого як, власне, і подальше набуття чинності, відбулись у далекому 2001 р. Цей Кодекс, без сумніву, можна вважати суттєвим надбанням царини вітчизняного кримінального права, адже внаслідок тривалої та кропіткої роботи широкого кола українських учених-криміналістів на шпальтах чинного законодавства про кримінальну відповідальність знайшли відображення вельми серйозні теоретичні напрацювання. Це і *формалізація результатів глибокої переробки та впровадження низки кримінально-правових інститутів*, які до певного часу фігурували

головним чином у текстах доктринальних публікацій (зокрема, щодо питань повторності та сукупності кримінальних правопорушень, видів групової злочинності, а також обставин, що виключають кримінально-протиправну діяльність), і *нормативне закріплення низки новел сучасного кримінального права*, як-от: кримінальних проступків, обмежувальних заходів, відповідальності юридичних осіб тощо, завдяки яким держава фактично отримала нові можливості забезпечення ефективної протидії злочинності, а суспільство – гарантії гнучкої реалізації кримінального закону. Але, на превеликий жааль, весь наявний сьогодні функціонал чинного Кодексу, що розглядається, спотворюється наявністю в ньому певної кількості незбалансованих за юридичним змістом приписів, які подекуди не просто ускладнюють розуміння окремих положень кримінального закону, але й унеможливають їх застосування в практиці, утворюючи, по суті, так звані «мертві норми». Одним із проявів такого спотворення є випадок недотримання вітчизняним законодавцем вимог принципу системності кримінального закону під час викладення змісту санкції ч. 1 ст. 296 КК України з огляду на те, що водночас тим само законодавцем визначено в деяких нормах Загальної частини.

Стан дослідження проблеми

Про окремі недоліки норм Загальної та Особливої частин чинного КК України з різною інтенсивністю їх наукової критики час від часу згадувалось, зокрема, у роботах А. А. Андрушка, Ю. В. Бауліна, В. О. Борисова, О. О. Дудорова, Н. А. Мірошніченко, М. І. Панова, В. О. Тулякова та М. І. Хавронюка. Неодноразово на деякі з недоліків КК України 2001 р. зверталась увага й у низці наших попередніх досліджень¹.

Наукова новизна дослідження

Водночас жодна з доступних сьогодні публікацій не зачіпає проблематику, висвітлену в поточній роботі. Ми фактично започатковуємо

¹ Див., напр.: Лизогуб Я. Г. Проблеми застосування юридичної техніки в тексті законодавчої норми про відповідальність за торгівлю людьми // Співробітництво держави та громадськості з питань протидії торгівлі людьми : зб. наук. пр. Міжнар. наук. конф. (м. Євпаторія, 17–19 трав. 2003 р.). Київ ; Харків : Вид-во НУВС, 2004. С. 85–89; Лизогуб Я. Г. Колізії чинного Кримінального кодексу України. *Юридичний вісник України*. 2005. № 4; Лизогуб Я. Г. Щодо юридичної узгодженості окремих приписів ст. 143 КК України. *Прокуратура, людина, держава*. 2005. № 2. С. 49–53; Лизогуб Я. Г. Статті 149 і 332 Кримінального кодексу України: окремі проблеми законодавчого викладу, узгодженості і тлумачення. *Адвокат*. 2005. № 7. С. 9–11; Лизогуб Я. Г., Іосіфов П. О. У пошуках логіки кримінально-правової конфіскації. *Юридичний вісник України*. 2006. № 9; Лизогуб Я. Г. Науковий нарис законодавчих прогалін у злочинах терористичної спрямованості. *Юридична Україна*. 2019. № 1–2. С. 42–46.

відповідну доктринальну дискусію, що, власне, і засвідчує її наукову новизну.

Мета і завдання дослідження

Метою цього дослідження є привернення уваги наукової спільноти та законодавця до її обговорення і негайного вирішення, а *завданням* – демонстрація та обґрунтування конкретної колізії закону про кримінальну відповідальність.

Виклад основного матеріалу

У чому ж полягає зміст проблеми, про яку йдеться? Для ілюстрації відповіді на це питання пропонуємо проаналізувати декілька законодавчих положень Особливої та Загальної частин Кримінального кодексу України на предмет наявності / відсутності системного узгодження окремих їх приписів. При цьому Особливу частину КК України у такому дослідженні представлятиме частина перша ст. 296, а Загальну – статті 22, 53, 56, 60, 61, 65, 99, 100, 101.

Отже, відповідно до ч. 1 ст. 296 КК України, де визначено основний юридичний склад хуліганства, «грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, **карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років** (виділення і курсив наші – Я. Л.)» [1]. Аналізуючи цю норму, не складно побачити, що формами можливої реалізації кримінальної відповідальності в ній законодавець визначив саме штраф, арешт та обмеження волі у відповідних розмірах. При цьому притягнення до такої відповідальності, як впливає зі змісту ч. 2 ст. 22 КК України, юридично обґрунтованим вважатиметься у тому разі, якщо особа, яка вчинила дії, передбачені ч. 1 ст. 296 КК України, досягла віку 14 років.

Зважаючи на це, напрошуються, як мінімум, два небезпідставні висновки, а саме:

1) суб'єктом хуліганства, передбаченого ч. 1 ст. 296, може бути людина, якій виповнилось 14 років;

2) якщо людина у віці 14 і більше років вчинила хуліганські дії, її можна притягти до кримінальної відповідальності у вигляді призначення їй таких видів покарання, як штраф, арешт та обмеження волі у розмірах, передбачених ч. 1 ст. 296.

У будь-якому разі такі умовиводи логічно впливають із законодавчо закріплених положень ч. 1 ст. 296 і ч. 2 ст. 22 Кримінального кодексу України. Але чи узгоджується це з іншими нормами Загальної частини, зокрема статтями 53, 56, 60, 61, 65, 99, 100, 101? Спробуємо розібратися.

Так, згідно з ч. 1 ст. 53 КК України штраф – це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині КК України, з урахуванням положень частини другої цієї статті. При цьому, як зазначається в ч. 1 ст. 99 КК України, штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.

Такі законодавчі приписи засвідчують, що штраф як вид покарання може бути застосований до неповнолітнього, але лише тоді, якщо останній має самостійний дохід або власні кошти чи майно, на яке може бути звернене стягнення. Водночас зазначеними приписами фактично обумовлюється і неможливість застосування штрафу щодо неповнолітнього, матеріальний статус якого не задовольняє вимогам ч. 1 ст. 99 КК України.

Виходить, що застосування штрафу як виду покарання до неповнолітнього (а особа, якій виповнилось 14 років, відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України є саме неповнолітнім¹), який вчинив діяння, передбачене ч. 1 ст. 296 КК України, але при цьому не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, з кримінально-правового погляду, буде абсолютно безпідставним. Не допоможуть навіть приписи ч. 3 ст. 99, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 296 Кодексу штраф як вид покарання у цій нормі, по-перше, не є єдиним видом покарання, а, по-друге, його визначено у розмірі від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що, зрозуміло, менше, ніж 3 і більше тисяч, про які зазначається в ч. 3 ст. 99 КК України (коли дозволяється заміна штрафу іншими видами покарання: громадськими або виправними роботами). Отже, застосувати штраф до неповнолітнього, матеріальне становище якого не відповідає вимогам ч. 1 ст. 99 КК України, неможливо, як неможливим є і використання рекомендацій Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами кримінального покарання» від 24 грудня 2003 р. № 7², на яке, на жаль, продовжує посилались вітчизняний учений В. О. Навроцький, роз'яснюючи зміст ст. 99 КК України на шпальтах науково-практичного коментаря Кримінального кодексу України [1, с. 314],

¹ Сімейний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 13.09.2021).

² Про практику призначення судами кримінального покарання : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03> (дата звернення: 13.09.2021).

через очевидну втрату ними юридичної актуальності, адже стаття 7 КПК, про яку згадує Пленум, разом із самим КПК, де вона фігурувала як норма, втратила чинність.

Наступним видом покарання, передбаченим у ч. 1 ст. 296 КК України, який водночас утворює і зміст предмета розгляду цієї наукової роботи, є арешт. Він, як і штраф, у нормі, що є під увагою, становить альтернативний інструмент державного примусу. Тобто його застосування є саме правом суду, а не обов'язком. Водночас, урахуовуючи, що раніше розглянутий штраф через наявні в КК України обмеження можливості його використання щодо неповнолітнього не завжди набуватиме підстав допустимого виду покарання за хуліганські дії, виникає питання про те, чи можна вважати включення саме арешту до змісту розглядуваної санкції, нехай і у вигляді альтернативного карального засобу, юридично коректним? З'ясовуючи це, проаналізуємо відповідні положення КК України.

Одразу зазначимо, що загальні правила застосування арешту щодо неповнолітньої особи визначено в ст. 101 КК України, відповідно до якої «арешт полягає у триманні неповнолітнього, який на момент постановлення вироку досяг шістнадцяти років, в умовах ізоляції в спеціально пристосованих установах»¹. Аналізуючи зміст цієї норми, можна побачити, що однією з ключових умов реалізації арешту є, по суті, набуття винуватою особою певного віку, а саме – 16 років на момент постановлення вироку. А це, у свою чергу, дає підстави для висновку, що застосування арешту, як і попередньо розглянутого штрафу, також містить обмеження. І ці обмеження, подібно до тих, які передбачено ст. 99 КК України, виключатимуть його призначення як виду покарання.

Фактично, зважаючи на викладене, кримінально-правова обґрунтованість арешту як засобу притягнення до кримінальної відповідальності за хуліганські дії набуватиме підстав лише тоді, якщо суб'єктом вчинення передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України кримінального проступку виявиться особа у віці 16 і більше років. І навпаки, призначити його за аналогічні дії особі, що не досягла шістнадцятирічного віку, у кримінально-правовому сенсі буде неможливим.

Останнім із видів покарань, законодавчо передбачених у ч. 1 ст. 296 КК України, є обмеження волі. Як штраф та арешт, воно має альтернативний характер і відповідно до ч. 1 ст. 61 КК України «полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 13.09.2021).

нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці». Водночас, як зазначається в ч. 3 цієї ж статті, «обмеження волі не застосовується до неповнолітніх»¹.

Зважаючи на те, що неповнолітнім в Україні відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу є дитина у віці від 14 до 18 років, застосування обмеження волі як виду покарання щодо неї, нехай і за вчинення таких суспільно небезпечних дій, як хуліганство, без кваліфікуючих ознак у кримінально-правовому розумінні не матиме підстав. Відповідно, вирішуючи питання про вибір тієї чи іншої форми державного примусу з передбачених санкцією ч. 1 ст. 296 КК України суд мусять враховувати неможливість призначення принаймні розгляданого зараз виду покарання особі, яка набула віку кримінальної відповідальності з урахуванням положень ч. 2 ст. 22 КК України, але при цьому об'єктивно не є повнолітньою.

Отже, а що ж маємо в підсумку? Виходить, що у разі вчинення особою у віці від 14 до 16 років, яка не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України діяння, її не можна буде на законних підставах притягти до кримінальної відповідальності, адже визначені в санкції вищезазначеної кримінально-правової норми види покарань, як-от штраф, арешт та обмеження волі, з огляду на приписи статей 61, 99 і 101 КК України містять чіткі вікові обмеження у їх застосуванні щодо певного кола осіб. А це, у свою чергу, виключає навіть теоретичну здатність зазначених видів покарань ефективно виконувати роль допустимого заходу державного примусу принаймні щодо осіб, визнаних винуватими у вчиненні передбачених ч. 1 ст. 296 дій у віці від 14 до 16 років.

Фактично сьогодні санкція ч. 1 ст. 296 КК України в контексті можливості її застосування щодо певної категорії неповнолітніх перебуває у відвертій колізії з відповідними нормами Загальної частини Кримінального кодексу. А це, у свою чергу, по суті ставить під сумнів можливість винесення обвинувального вироку суду щодо винуваті у вчиненні хуліганства особі, фактично забезпечуючи останній юридичний імунітет від кримінальної відповідальності.

Формулюючи зміст санкції ч. 1 ст. 296 КК України, законодавець, на превеликий жаль, не врахував, що, як правильно зазначає В. Я. Тацій, «насамперед норми Особливої частини ґрунтуються на нормах Загальної частини» [2, с. 21], а, отже, припустився серйозної логічної помилки, юридичні наслідки якої є більш ніж серйозними як для теорії кримінального права, так і для практики його застосування.

¹ Там само.

Єдиним кримінально-правовим інструментом, який поки що зберігає правові підстави, є передбачене ст. 97 чинного КК України звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Водночас і його застосування не схоже на ефективну панацею, адже таке звільнення обмежується відповідною законодавчою обставиною – фактом вчинення кримінального проступку або необережного нетяжкого злочину вперше за умов, якщо виправлення буде можливим без застосування покарання. В інших же випадках застосування такого інституту звільнення не визнаватиметься законно обґрунтованим.

Вирішуючи проблему, що склалась, пропонуємо декілька варіантів її розв'язання. Наприклад, комбіноване зниження до 14 років виховного порогу застосування арешту і громадських робіт у відповідних нормах Загальної частини із подальшим включенням таких видів покарання до санкції ч. 1 ст. 296 КК України. Небезпідставність реалізації такого підходу, як видається, впливає із системного аналізу певних положень вітчизняного законодавства, а також зарубіжного досвіду розуміння арешту та громадських робіт у відповідних нормативно-правових актах.

Стосовно арешту: зважаючи, що арешт, подібно до позбавлення волі на певний строк, передбачає ізоляцію особи (див. ст. 101 КК України), а як зазначено в ч. 2 ст. 51 Кримінально-виконавчого кодексу України, «на засуджених до арешту поширюються права, обов'язки, заборони і обмеження, встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі», його застосування до осіб віком 14 і більше років утворюватиме цілком логічний і послідовний прояв кримінально-правової політики держави. А з огляду на те, що застосування арешту як виду покарання з 14 років цілком узгоджується з підходами, визначеними в нормативно-правових актах деяких країн Європейського Союзу (зокрема, Естонії: див. параграфи 33, 48 Пенітенціарного кодексу¹, а також зміст Закону про ув'язнення² і Литви: див., наприклад, ч. 1 ст. 254, ч. 1 ст. 263, ст. 280 у порівнянні з положеннями ч. 2 ст. 13 і ст. 49 цього Кримінального кодексу³), відповідна

¹ Penal Code of Estonia (entry into force 01.09.2002) // Riigi Teataja : сайт. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513012020005/consolide> (дата звернення: 13.09.2021).

² Act of Imprisonment of Estonia (in force from 30.12.2019 // Riigi Teataja : сайт. URL: https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original/506012020003 (дата звернення: 13.09.2021).

³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas : 06.07.2019 // Infollex : сайт. URL: <https://www.infollex.lt/ta/66150:str49> (дата звернення: 13.09.2021).

вікова його реалізація в чинному Кримінальному кодексі засвідчуватиме прояв гармонізації вітчизняного законодавства з європейським, наближення до стандартів якого прагне Україна.

До речі, на доцільність використання арешту щодо неповнолітніх віком від 14 років указується і в роботах деяких вітчизняних дослідників. Так, Н. М. Мирошниченко з цього приводу зауважує: «Вважаємо доцільним покарання у виді арешту застосовувати з 14 років» [3, с. 194]. Думку вченої фактично підтримує Н. А. Березовська, яка зауважує, що «враховуючи подібність арешту з позбавленням волі на певний строк (в літературі часто арешт називають короткостроковим позбавленням волі), уявляється, що арешт слід застосовувати з 14 років» [4, с. 165].

Стосовно громадських робіт: відповідно до ч. 3 ст. 188 Кодексу законів про працю України, «для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними чотирнадцятирічного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює». При цьому така норма не встановлює будь-яких інших обмежень, зокрема й щодо видів правових підстав залучення дитини до праці.

Зважаючи на це і враховуючи, що відповідно до ч. 1 ст. 56 КК України «громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування», застосування останніх щодо чотирнадцятирічної дитини, за умов дотримання вимог КЗпП України, у принципі, не здавалося б схожим на посягання на її гідність чи порушення її права на працю. Принаймні такі роботи нічим би не відрізнялись від робіт, які чотирнадцятирічна особа могла б виконувати не за обвинувальним вироком суду (прибирання і винос сміття, фарбування певних об'єктів, миття підлоги тощо). Переконані, що розглядуваний вид примусу в цьому разі здавався б значно прийнятнішим (порівняно з іншими передбаченими КК України заходами примусу) способом реалізації державної репресії за вчинення розглядуваного кримінального правопорушення як для самого правопорушника, так і для його батьків чи осіб, що їх замінюють.

Утілюючи елемент кари у вигляді залучення до виконання примусової роботи і водночас зберігаючи перебування винуватої особи в суспільстві без ізоляції, такий вид покарання за певних ситуацій здатен забезпечити, як видається, досягнення цілей, визначених у ч. 3 ст. 50 КК України, більш ефективно, ніж у разі накладення грошового стягнення чи ув'язнення винуватої особи к вигляді її арешту. Так,

наприклад, коли вчинення кримінального проступку, зокрема передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України, відбулось уперше чи випадково, або в ситуації, коли призначення штрафу через наявність у правопорушника відповідних складнощів матеріального характеру є об'єктивно неможливим, а арешту – недоцільним, громадські роботи виступали б гідним, необхідним і раціональним засобом реалізації і кари, і превенції, і подальшої ресоціалізації винуватої особи. Засуджуючи такого правопорушника до громадських робіт або призначаючи йому такі роботи як альтернативу іншим видам покарань, держава ефективно демонструвала б втілення принципу невідворотності кримінального покарання і водночас засвідчувала б активне впровадження своєї гуманної політики щодо осіб, які з огляду на різні обставини не заслуговують ізоляції з усіма наслідками, що з неї випливають. Зі свого боку, правопорушник, який не має на меті стати частиною кримінального світу, залишаючись на свободі, напевно не лише б переглянув свою негативну поведінку в бік її недопущення в майбутньому, але і став би корисним суспільству завдяки виконанню необхідних робіт. Водночас він отримав би шанс не стати частиною тієї субкультури, до якої, на жаль, дуже часто долучаються особи, що за вироком суду потрапляють у місця позбавлення волі.

Недарма громадські роботи для осіб віком від 14 років запроваджено в законодавстві деяких країн Європи. Так, у Пенітенціарному кодексі Естонії такий вид покарання передбачено у параграфі 69 з можливістю застосування щодо і повнолітніх¹, зокрема й у разі заміни² ними інших видів покарання, як-от арешту та позбавлення волі (параграф 69 (1)), а також штрафу (параграф 72 (1)). У Кримінальному кодексі Литовської Республіки можливість застосування громадських робіт як виду покарання впливає зі змісту санкції ч. 1 ст. 178, якою передбачено відповідальність за крадіжку як діяння, за яке відповідальність встановлено з 14 років (ч. 2 ст. 13 КК ЛР)³, з урахуванням положень статей 46⁴ і 90⁵, якими визначено загальні правила щодо призначення та заміни громадських робіт, зокрема і щодо неповнолітніх.

¹ Penal Code of Estonia (entry into force 01.09.2002) // Riigi Teataja : сайт. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513012020005/consolide> (дата звернення: 13.09.2021).

² Єдине, що слід уточнити, у разі заміни арешту або позбавлення волі громадськими роботами останні призначаються лише за згодою особи, стосовно якої вирішуються зазначене питання.

³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas :14.02.2004 // Infoplex : сайт. URL: <https://www.infoplex.lt/ta/66150:str13> (дата звернення: 13.09.2021).

⁴ Там само.

⁵ Там само.

Напевно, такий підхід (у разі його використання) з усіх пропонувананих нами у цій роботі буде найгуманнішим проявом вітчизняної кримінально-правової політики в частині реалізації відповідальності за вчинення хуліганських дій без кваліфікуючих ознак¹, адже громадські роботи разом із штрафом і двома видами позбавлень², є найменш суворим проявом державного примусу за вчинення дій, передбачених чинним КК України як кримінальні правопорушення певного виду. І доповнення ними санкції ч. 1 ст. 296 КК України суттєво відмежує за змістом юридичного переслідування виписаний у ній проступок від злочинів, передбачених в інших частинах зазначеної статті. Водночас такий підхід у підсумку обумовить не просто внесення змін до ч. 1 ст. 296 КК України, але й обов'язковість системного перегляду низки інших правових норм на предмет унесення до них відповідних змін, причому, можливо, не лише в кримінальному, але й у трудовому законодавстві. Проте з огляду на цілі, що переслідуються, його реалізація вбачається цілком виправданою.

Альтернативою такому підходу можна вважати і варіант з підвищенням наявного в ч. 1 ст. 296 КК України розміру штрафу до 3 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також включення до санкції цієї норми такого виду покарання, як позбавлення волі на певний строк шляхом визначення ув'язнення на рівні мінімального для такого виду покарання строку в 1 рік. По-перше, це забезпечить можливість притягнення до кримінальної відповідальності визнаної винуватою у вчиненні передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України кримінального правопорушення особи віком від 14 до 16 років, а по-друге, надасть законні підстави суду реалізувати диференційований підхід до застосування такої відповідальності: за відсутності законних підстав для застосування штрафу призначатиметься саме позбавлення волі на певний строк у мінімальному вигляді, що з кримінально-правового погляду, матиме обґрунтований вигляд на тлі пропонованого розміру штрафу з огляду на приписи абз. 2 ч. 5 ст. 53 КК України; якщо ж очевидними будуть пом'якшуючі обставини, суд завжди зможе звільнити винувату особу від кримінального покарання з випробуванням відповідно до вимог ст. 104 КК України. До того ж при цьому зберігатиметься і актуальність застосування

¹ А також інших передбачених у КК України дій, що за характером, скоріше, не заслуговують, ніж заслуговують застосування до особи, яка їх учинила, покарання, пов'язаного з позбавленням волі (зокрема, передбаченого ч. 1 ст. 159, ч. 1 ст. 159-1, частинами 1 і 2 ст. 200).

² Йдеться про позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, а також про позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

приписів ч. 4 ст. 74 КК України. Водночас такий підхід перетворить хуліганство з кримінального проступку, яким воно зараз є, на злочин.

Висновки

Можливо, існують і інші способи поліпшення змісту санкції ч. 1 ст. 296 КК України, але те, що така норма потребує якомога швидших юридичних пертурбацій, – це очевидний з огляду на вищевикладене факт. І в цьому контексті наші рекомендації будуть принаймні зразками конструктивного подолання наявного сьогодні недоліка.

Список бібліографічних посилань: 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., перероб. та допов. Київ : Дакор, 2019. 1384 с. 2. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 584 с. 3. Мирошниченко Н. М. Арешт як вид покарання для неповнолітніх: шляхи удосконалення законодавства // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 трав. 2018 р.) : у 2 т. / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Гельветика, 2018. Т. 2. С. 193–196. 4. Березовська Н. А. Деякі проблемні питання призначення покарань неповнолітнім. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 158–168.

Надійшла до редколегії 16.09.2021

Lyzohub Ya. H. Types of Penalties in the Sanction of Part 1 of the Article 296 of the Current Criminal Code of Ukraine: Non-Hidden Challenges with a Hidden Sense

The author has studied the problem of incorrect legislative definition of the types of punishments in the sanction of Part 1 of the Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine, which establishes criminal liability for hooliganism, from the point of view of some constitutive provisions of the General Part of the specified regulatory legal act.

The emphasis has been placed on the non-observance by the domestic law-making agency of the principle of systematic formulation of certain provisions of the current Criminal Code. The author has demonstrated specific violations of logical and legal nature, the presence of which actually makes it impossible to correctly apply Part 1 of the Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine. The author has suggested possible ways to overcome the existing problem, including the consideration of the relevant experience of some European countries.

Thus, the substantive part of the article begins with the review of specific types of penalties prescribed in the sanction of Part 1 of the Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine, namely a fine, arrest and community service. We observe the gradual transition to a direct analysis of each of these punishments from the point of view of the relevant provisions of the General Part of the current Criminal Code, which determine the content and rules of their application in the norms of the Special Part. Undoubtedly, the possibility of the existence of the specified

norm of the analyzed punishments in the sanction has argued the expediency of revision of their form and content, with substantiation of expediency of introducing the corresponding amendments both to Part 1 of the Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine, and to the Articles 53, 56, 60, 61, 65, 99, 100, 101.

We note that the current wording of the sanction of Part 1 of the Art. 296 cannot properly perform the tasks of the criminal policy of Ukraine, because the norm is actually deprived of a flexible mechanism for its application in practice.

The incorrect combination of fines, arrest and community service as the main types of punishment for the so-called simple hooliganism is believed the reason for this situation, because the inclusion of such penalties in the sanction of Part 1 of the Art. 296 took place without taking into account some features of their purpose, prescribed in the relevant provisions of the General Part of the Criminal Code of Ukraine.

Two main ways to solve this problem have been suggested. Relevant arguments of some domestic researchers have been provided; references to specific provisions of certain countries of the European Union, where the similar issue found the appropriate decision, have been used in detail.

Key words: hooliganism, types of penalties, challenges of criminal law, problems of criminal law applying, principle of systemacy.

